

Babil Kuneiform Tabletleri ile Antik Kaynaklar Işığında Media, Lydia ve Küçük Asya Fatihisi Büyük Kyros

Cyrus the Great - Conqueror of Media, Lydia and Asia Minor in the Light of the Babylonian Cuneiform Tablets and the Ancient Sources

Sevgi SARIKAYA*

Özet: Bu makalede, Büyük Kyros'un İ.Ö. ca. 559 yılında tahta geçişiyle İ.Ö. 553-İ.Ö. ca. 547/546 yıllarına kadar girdiği seferler ışığında Pers/Akhaimenid imparatorluğunun kuruluş süreci; siyasi-idari yapılanmasıyla Kyros'un kişiliği ve politikası ele alınmaktadır. Çalışma esas itibarıyla döneme ilişkin temel ve başlıca bilgiler veren Babil küneiform tabletleri ve antik kaynaklar çerçevesinde incelenmiştir. Birinci elden dokümanlar, resmi ve güvenilir belgeler olan çivi yazılı tabletlerin azlığı ve özet halinde kaleme alınmasından ötürü, Kyros hakkında en ayrıntılı veriler antik kaynaklardır. Bu nedenle şu ana kadar modern yazarlarca ihmal edilmiş, dağınık halde bulunan antik kaynaklar ve çivi yazılı tabletler derlenerek analiz edilmiş; metnin ilgili kısımlarında detaylıca tartışılmıştır. Bununla birlikte Pers yerel kaynaklarıncada adeta efsaneleştirilen krala ait anekdotların yer yer Hellen yazarları tarafından da kabul görülüp, takip edilmesi Kyros'a ilişkin bir dizi spekülasyona yol açmaktadır. Bu bağlamda küneiform tabletleriyle antik kaynakların kendi içlerinde uzlaştıkları ve ayrıştıkları yanlar belirlenerek efsane ile tarihsel gerçekler ayrıştırılmaya; bununla birlikte Pers kralının bir portresi çizilmeye çalışılmıştır. Ardından tarihsel bilgiler ve modern araştırmalar ışığında antik yazarların anlatılarının analizi, tarih yazımlarının irdelenmesi gerekçeleriyle metne eklenmiştir. Çalışma, genel bir değerlendirmeye sonlandırılmıştır.

Anahtar sözcükler: Kyros, Astyages, Kroisos, Harpagos, Med, Sardeis

Abstract: In this study the establishment of the Persian/Achaemenid Empire, Cyrus' personal qualities, a series of battles and legal regulations put forward by him are discussed with a focus on the time between his enthronement in 559 B.C. and 553 B.C. This study makes use of primary sources such as Babylonian cuneiform tablets and other ancient sources that give us important information concerning the era. Because cuneiform tablets are rather low in number while being written mainly as records, ancient sources are the most detailed resources, which should be taken seriously. Hence, all relevant cuneiform tablets and dispersed knowledge obtained from ancient sources are here analyzed to assemble pieces concerning Cyrus' life. The study concludes by considering the many studies in modern literature on Cyrus' life, since many differences can be seen, a result of how different ancient writers commented on his personality and reign.

Keywords: Cyrus, Astyages, Croesus, Harpagus, Medes, Sardeis

Babil kaynaklarında *Anša'nın kralı Kuraš; Ku-ra-aš* (Kyros Silindiri: Spek, 1982, 278-283; Kuhrt, 1983, 83-97; Hallo, & Younger, 2003, 314-317 str. 20-22a; *Nabonidos Kroniği*: Smith, 1924, 111; 115, II str. 1-4; Grayson, 1975, 104-106, II str. 1-4); Perslerin *Kūraš ve Kūrauš* (Kent, 1953, 116-120 col. I. 28; 39; 53; col. III. 25; ayrıca bk. 180; Waters, 2004, 93 vdd.) şeklinde adlandırdıkları Büyük Kyros'un (İ.Ö. ca. 559-İ.Ö. ca. 530) soyu, *Kyros Silindiri'*nden

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Kampüs, Antalya, sevgisarikaya@akdeniz.edu.tr

(str. 20-22) öğrenildiği kadarıyla Teispes'ten (İ.Ö. ca. 650-İ.Ö. 620) başlayarak üç kuşak boyunca Pers hanedanlığına egemen olmuş otokton krallara dayanmaktaydı. *Anša* (Tall-i Mal-yan) güney İran'ın dağlık bölgesindeki Elam krallığının doğu kısmının eski şark adıdır. Perslerin Parsa, Hellenlerin de Persis (Fars) şeklinde adlandırdıkları yöreye lokalize edilir. Bölge Assurlular tarafından yıkılıncaya kadar Elam egemenliği altında Susa ve *Anša* adlı merkezlerden yönetilmiştir. Bazı görüş ayrılıkları olmakla birlikte, genel kabul gören kanıya göre: İ.Ö. 646 yılında Assur kralı Assurbanipal Elamları yenip, Susa'yı yıkınca Persis'te bir otorite boşluğu doğmuştur. Bu esnada Elam hakimiyetinde uzun süre barış içinde yaşayan Persler, Teispes önderliğinde soylu bir sınıf oluşturmuşlardır. Teispes ve kendisinden sonraki haleflerinin de taşıdıkları unvanlara bakılırsa (“Susa ve *Anša* kralı”, “*Anša* kralı”) Elam krallığının bir ardılı olarak Pers krallığının temelleri bu sırada atılmış ve giderek güçlenmeye başlamıştır (Balcer, 1995, 43-47; Briant, 2002, 16-23; Brosius, 2006, 6-9; Cook, 1983, 1-10; Curtis, & Stewart, 2005, 8-28; Dandamaev, 1989, 1-10; Hansman, 1985, 25-34; Stronach, 1997, 35-53; Potts, 2004, 309-314; Wiesehöfer, 2003, 19 vd.).

“Dünyanın kralı, büyük kral, güçlü kral, Babil'in kralı, Sümer ve Akkad kralı, dünyanın dört bir yanının kralı, ben Kyros, büyük kral, *Anša*'nın kralı Kambyses'in oğlu, büyük kral, *Anša*'nın kralı Kyros'un torunu, büyük kral, *Anša*'nın kralı Teispes'in soyundan, hüküm sürmesini Bel [Marduk] ve Nebo'nun istediği kral hanedanlığının ölümsüz tohumu ...”

Fig. 1. Kyros silindiri.

(*Kyros Silindiri* str. 20-22: Spek, 1982, 278-283; Kuhrt, 1983, 83-97; Hallo, & Younger, 2003, 314-317 str. 20-22a; ayrıca bk. Wiesehöfer, 2003, 78 vd.; Kuhrt, 2007c, 120).

Antik kaynaklarda Kyros'un Teispes-I. Kambyses'e kadarki seleflerine ve *Anša*'nın kralı olduğuna dair hiçbir veriye rastlanmaz. Kyros başlangıçtan itibaren Persis üzerinde bir hükümdarlık hakkına sahiptir. Plutarkhos (*Artaks*. I. 2) ve Hesykhios'a (*lex. κ* 4700 <Κῦρος>) göre, ismi Eski Persçe'de “güneş” anlamına gelen Kyros, genolojisi Perseus'a dayanan Pers kralı Kambyses'in oğluydu. Herodotos (I. 107-108; ayrıca bk. Iust. I. 4. 4) Kambyses'i Persli bir soylu; Ksenophon (*Kyr*. I. 2. 1; VII. 2. 24) ise, Pers kralı olarak zikreder. Şamlı Nikolaos'un (*FGrHist* II A F 66) anlatısında, Kyros'un babası Atradates Persli bir haydut; annesi Argoste ise, sığırtmaçtır. Herodotos (I. 74), Ksenophon (*Kyr*. I. 2. 1) ve Scholia Platon'a (*Rep*. 566c) göre, annesi İ.Ö. 28 Mayıs 585 yılında Lydia'lılar ve Medler arasında yapılan evlilik antlaşması uyarınca Lydia kralı Alyattes'in kızı Aryenis ile Med kralı Kyaksares'in oğlu Astyages'ten olma Mandane'dir. Knidos'lu Ktesias (*FGrHist* III C 1 F 9 (1)=*Phot. Bib.* 72. 36a); Babilli Berossos (*FGrHist* III C 1 680 F 7 d) ve Şamlı Nikolaos (*FGrHist* II A F 66 (8)=*Const. Porph de Insid.* p. 23. 23) ise, Kyros ile Astyages arasındaki akrabalık bağı kabul etmezler. Onlara göre, Med kralının kızının adı Amytis'tir. Knidos'lu Ktesias ve Şamlı Nikolaos, Astyages'ın kızı Amytis'i Spitamas adında bir Medliyle; Babilli Berossos ise, Babil kralı Nabopolassar'ın oğlu Nebukhadnezzar'la evlendirdiğini belirtir.

Kyros İ.Ö. ca. 559 yılında Pers tahtına çıktığında, Asya'da Lydia, Med ve Babil krallıkları; Afrika'da ise, Mısır hanedanları hüküm sürüyordu. Kyros'un hükümdarlık süresi konusundaki kaynaklar geneli itibariyle birbiriyle uyumludur (Ktesias (*FGrHist* III C 1 688 F 9 (8)=*Phot. Bib.* 72. 37a) ve Deinon'a (*FGrHist* III C 1 690 F 10=Cic. *div.* I. 46) göre, yetmiş yaşında ölen

Chron. VI. 8 c. 157) göre ise, çetin bir kış mevsiminde vuku bulan bu savaşta Kroisos yenildi ve esir alındı). Ertesi gün taraflar arasında mücadele devam etmeyince Kroisos derhal Lydia'ya çekildi (Hdt. I. 77). Polyainos'a (*strat.* VII. 8. 2 'Kroisos') göre, Kappadokia'daki hezimetin ardında Kroisos, ordusunu düzenli bir şekilde ve olabildiğince az kayıpla geri çekebildi. Bunu şu stratejisi sayesinde gerçekleştirdi: Askerlerin her birine taşıyabilecekleri kadar odunu kendileriyle birlikte getirmelerini emretti. Dar bir geçide odunları yığdırdı. Kyros'un takibinden ötürü bütün hızıyla gece boyunca yürüyüşüne devam etti. Süvarilerden bir kısmını geride bırakarak günün ilk ışığıyla onları yakmalarını emretti. Bu sayede Kyros'un takibi engellendi.

Kroisos Lydia'ya geldiğinde ordusundaki paralı askerleri terhis etti. Başarısızlığını asker sayısının azlığına bağladığından, müttefiklerinden oluşan büyük bir orduyla ilkbaharda Kyros'la ikinci muhabereye girişmeye karar verdi. Mısır kralı Amasis, Babil kralı Nabonidos'a ve Lake-daimonia'ya elçiler gönderdi (Hdt. I. 77; ayrıca bk. Ksen. *Kyr.* VI. 2. 10). Büyük olasılıkla Miletos'tan da müttefiklik ve yardım talebinde bulundu (Diog. Laert. I. 25). Dört ay sonra Sardeis'te kendisiyle buluşmalarını rica etti (Hdt. I. 78). Pers kralı ise, bağlaşıkların yardımıyla düşman birliklerinin toparlanıp daha da güçlenmesi engellemek için Hermos (Gediz) Ovası'na gelip mevzilendi. Hazırlıksız yakalanan Kroisos askerlerini derhal savaş düzenine soktu. İki ordu kentin önündeki uçsuz bucaksız ovada yeniden karşılaştı. Kroisos ön saflara oldukça güvendiği Lydia süvarilerini dizdi. Kyros hileyle bu taburu etkisiz hale getirmeyi başardı. Herodotos (I. 79-80) ve Polyainos'a (*strat.* VII. 6. 6 'Kyros') göre, Lydia süvarileri Pers askerlerinin üzerine bindiği develer sayesinde saf dışı bırakıldı. Zira, atlar yapıları gereği develerin kokusuna ve görüntüsüne tahammül edemezlerdi. Ksenophon (*Kyr.* VII. 1. 47-49) bu savaş hilesini kesinlikle reddeder. Kyros'un zaferi müttefiklerinin gösterdiği büyük gayretlere ve Pers süvarileriyle oraklı savaş arabalarına borçlu olduğunu belirtir. Sonuç olarak, Kyros Lydia'lıları surların arkasına *akropolis*'e çekilmeye zorlayarak kenti ablukaya aldı.

Ksenophon ve ondan alıntılan Zonaras, Tzetzes gibi yazarlardan Lydia'nın fethine ilişkin farklı bir anlatı daha bilinmektedir. Ne var ki, aktarımların tarihsel gerçeklik değeri yoktur. Zira, İ.Ö. 612 yılında Med ve Babil koalisyonu sonucunda ağır bir darbe alan Assur imparatorluğunun İ.Ö. 608 yılında tarih sahnesinden tamamen silindiği bilinmektedir (*Babil Kroniği* str. 1-49; Grayson, 1975, 90-94; Glassner, 2004, 218-224; ayrıca bk. Oates, 2006⁶, 178 vdd.). Üstelik Babil çivi yazılı tabletleriyle antik kaynaklar Med ve Pers düşmanlığını gözler önüne sermektedir. Ksenophon'un (*Kyr.* I. 5. 2-3; ayrıca bk. Tzet. *chil.* I. 1 str. 63-87) anlatısına istinaden, Asya kentleri için asıl tehlikeyi Med krallığının Perslerle yapılan evlilik antlaşmasıyla engellenemez yükselişi ve emperyalist politikası oluşturmaktaydı. Bu durumdan endişe duyan Assur kralı Medlerle yapacağı savaşta bütün müttefiklerine: Lydia; Kappadokia; Büyük Phrygia ile Hellespontos Phrygia'sına; Paphlagonia; India; Karia ve Kilikia'ya elçiler gönderir. Ordularıyla hazır bulunup kendisine asker ve silah yardımın da bulunmalarını rica eder. Karia, Kilikia ve Paphlagonia'lılar kralının bu çağrısını yanıtsız bırakırken, Lydia kralı Kroisos; Büyük Phrygia kralı Artakamas; Kappadokia kralı Aribaios; Arabia kralı Aragdos büyük bir orduyla; Hellespontos Phrygia'sından ise, Gabaidos önderliğinde bir birlik Kaystros (Küçük Menderes) Ovası'na doğru yola çıkar. Ksenophon (*Kyr.* III. 3. 43-66)'de Assyria *territorium*'unda gerçekleşen ilk çarpışmada Assur kralı büyük bir direniş sergileyemeden, bozguna uğrar ve ölür. Ordunun geri kalan kısmı Pers-Med askerlerince sıkıştırılıp kılıçtan geçirilirken, sayıca üstün olan Assur müttefiklerinin saldırılarıyla düşman birlikleri geri çekilir. Ertesi gün Assur ve bağlaşıkları düzensiz bir sıra halinde ilerlerler. Kyros takiple düşmanın üzerine aniden atılır. Bu saldırıda Kappadokia'lılar ve Arap'lar büyük kayıplar verirken, Lydia kralı Kroisos, Hellespontos Phrygia'sının komutanı Gabaidos ve Phrygia kralı herhangi bir zayıf vermeden kurtulurlar (*Kyr.* IV. 1. 8; 2. 29-31). İlk muharebenin ardından Assur müttefikleri Kroisos'u bileşik orduların başkomutanı seçtiler ve asker toplamaya başladılar (*Kyr.* VI. 2. 9-10). Sardeis önlerinde yapılan ikinci

üzerine sefere çıkan; savaşmadan ve kan dökmeden kenti ele geçiren; yaptığı tadilat ve düzenlemeyle kentin refahını sağlayan barışçıl bir hükümdar şeklinde tasvir edilir. Eski Ahit metinlerinde *Ezra* ve *Nehemya* kitaplarında Kudüs Tapınağı'nın restore edip, Yahudi sürgünleri geri getiren, ümitle gelmesi beklenen bir kurtarıcı olarak tanıtılır. Bir tek, Opis'te Babil ordusunu mağlup ettikten sonra kenti yağma edip esir alınanları katlettiği kaydedilen bir çivi tabletinde Kyros'un olumsuz bir özelliği vurgulanmaktadır. Antik yazarlar ise, Pers kralları arasında yalnızca Kyros'u alçak gönüllüğü, basireti ve kahramanlıklarıyla uyrukları tarafından "baba" diye adlandırılan (Hdt. III. 89; Ksen. *Kyr.* VIII. 8. 1-2; Diod. IX. 24), askeri, siyasi-idari stratejisi, becerisi ve yüce gönüllülüğüyle, Astyages ve Kroisos gibi düşmanlarına dostluk, cömertlik, insaf ve şefkat gösteren biri olarak tasvir ederler. Bu yönüyle Kyros zamanla tarihsel gerçeklere hizmet etmek yerine, ideal bir devlet adamında olması gereken özellikleri kendi vasfında toplanan örnek bir kral ya da imparatorun timsali haline getirilir.

KAYNAKÇA

- AMI Archäologische Mitteilungen aus Iran.
 AAraş. Anadolu Araştırmaları.
 App. Appianus, *Rhomaika: Appian's Roman History*. Trans. H. White I-IV (1912–1913). Cambridge, Mass.-London: Loeb.
 Aristot. *Rhet.* Aristoteles, *On Rhetoric: a theory of civic discourse*. Trans. with introduction, notes and appendices by G. A. Kennedy (2007²). New York: Oxford University Press.
 Ath. *Deip.* Athenaios, *The Deipnosophists*. Trans. C. B. Gulickvol. I-VII (1927-1999⁶). Cambridge, Mass.-London: Loeb.
 AS Anatolian Studies.
 Asher, A., Lloyd, A., & Corcella, A. (2007). *A Commentary on Herodotus Books I-IV*. New York: Oxford University Press.
 Bacchyl. Bacchylide. *Dithyrambes, epinicies, fragments*. Ed. J. Irigoin (1993). Paris: Les Belles Lettres.
 Balcer, J. M. (1984). *Sparda by the Bitter Sea: Imperial interaction in Western Anatolia*. Chico, California: Brown University.
 Balcer, J. M. (1993). The Ancient Persian satrapies and satraps in Western Anatolia. *AMI*, 26, 81-90. Berlin.
 Balcer, J. M. (1995). *The Persian Conquest of the Greeks 545-450 B.C.* Konstanz: Universitätsverlag Konstanz.
 Briant, P. (2002). *Histoire de l'Empire perse*. Paris 1996: Çeviri: *From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire*. Trans. P. T. Daniels. Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns.
 Brosius, M. (2006). *The Persians*. London, New York: Routledge.
 Burn, A. R. (1962). *Persia and the Greeks the Defence of the West, c. 546-478 B.C.* London: Edward Arnold Publisher.
 Cahill, N. (2010). Sardeis'te Pers Tahribi: The Persian Sack of Sardeis. Ed. N. D. Cahill. *Lydalılar ve Dünyaları; The Lydians and their World*, 339-362. İstanbul: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı & Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
 CAH The Cambridge Ancient History.
 Cass. Dio Cassius Dio, *Rhomaika: Roman History*. Trans. E. Carry I-IX. (1914-1927). London: Loeb.
 CHI The Cambridge History of Iran.
 Chalc. Chalcidius, *Ex Graecis Conversiones (Fragmenta Poetarum Latinorum Epicorum et Lyricorum praeter Ennium et Lucilium)*. Ed. W. Morel (1927). Teubneri.
 Cic. *Sen., div.* Cicero, *On Old Age; Divination*. Trans. W. A. Falconer (2001¹³). Cambridge, Mass.-London: Loeb.
 Cic. *de nat. deor.* Cicero, *De Natura Deorum*. vol. XIX. Trans. H. Rackham (1967⁴). Cambridge, Mass.-London: Loeb.

- ClassAnt Classical Antiquity.
- CQ The Classical Quarterly.
- Cook, J. (1983). *The Persian Empire*. London, Melbourne, Toronto: Schocken Books.
- Cook, J. M. (1985). The Rise of the Achaemenids and Establishment of their Empire. *CHI, II*, 200-291. Cambridge.
- Curtis, V. S., & Stewart, S. (2005). *Birth of the Persian Empire*. London, New York: I. B. Tauris.
- Dandamaev, M. A. (1989). *A Political History of the Achaemenid Empire*. Trans. W. J. Vogelsang. Leiden: Brill.
- Dio Khrys. *Orat.* Dio Chrysostomus, *Discourses*, vol. III. Trans. J. W. Cohoon, & H. L. Crosby (2006⁶). Cambridge, Mass.-London: Loeb.
- Diod. *Diodorus of Sicily*. Trans. R. M. Geer (1947). London, New York: Loeb.
- Diog. Laert. Diogenes Laertios, *Lives of Eminent Philosophers*. Trans. R. D. Hicks, vol. I-II (1935-2005¹¹). Cambridge, Mass.-London: Loeb.
- Dönmez, Ş. (2004). Akalan Hakkında Yeni Gözlemler. *Araş, 17*, 67-91. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Drews, R. (1969). The Fall of Astyages and Herodotus' Chronology of the Eastern Kingdoms. *Historia, 18*, 1-11. Stuttgart.
- Dusinberre, E. R. M. (2003). *Aspects of Empire in Achaemenid Sardis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eust. *Comm. ad Hom. II*. Eustathius, *Eustathii archiepiscopi Thessalonicensis commentarii ad Homeri Iliadem pertinentes*. Ed. M. van der Valk, vol. I-IV (1: 1971; 2: 1976; 3: 1979; 4: 1987). Leiden: Brill.
- Favorin. *fort.* Favorinus Philosophus, *Fragmenta: Favorino di Arelate*. Ed. A. Barigazzi (1966). Florence: Monnier.
- FGrHist Die Fragmente der griechischen Historiker. F. Jacoby. 1-XV. Berlin-Leiden.
- Frontin. *strat.* Sextus Iulius Frontinus, *The Strategems and the Aqueducts of Rome*. Trans. C. E. Ennett (1925). London, New York: Loeb.
- Frye, R. (1983). *The History of Ancient Iran*. München, Beck: Handbuch der Altertumswissenschaft Abt 3, Teil 7.
- Gell. Aulus Gellius, *Noctae Atticae: The Attic Nights of Aulus Gellius*. Trans. J. C. Rolfe I-III. (1927-1928). London, New York: Loeb.
- Glassner, J. J. (2004). *Mesopotamian Chronicles: Writings from the Ancient World*. Atlanta: Society of Biblical Literature.
- Grayson, A. K. (1975). *Assyrian and Babylonian Chronicles*. Locust Valley, New York: J. J. Augustin Publisher.
- GRBS Greek, Roman and Byzantine Studies.
- Hallo, W. H., & Younger, K. L. (2003). *The Context of Scripture. Vol. II: Monumental Inscriptions from the Biblical World*. Leiden and Boston: Brill.
- Hansman, J. (1985). Anshan in the Median and Achaemenian Period. *CHI, II*, 25-35. Cambridge.
- Harpok. *lex.* Harpokration, *Lexicon in decem oratores Atticos*. Ed. W. Dindorf (1853). *Harpocratonis lexicon in decem oratores Atticos*, vol. I., 1-310. Oxford: Oxford University Press, (repr. Groningen: Bouma, 1969).
- Hdt. *Herodotus*. Trans. A. D. Godley I-IV (1975). London, New York: Loeb.
- Hes. *lex.* Hesychius Alexandrinus, *Hesychii Alexandrini lexicon*. Vols. I-II [A-O]. Ed. K. Latte (I. 1953; II. 1966: 3-492; 1-806). Copenhagen: Munksgaard.
- Historia Zeitschrift für alte Geschichte; Revue d' Histoire Ancienne; Journal of Ancient History; Rivista di Storia Antica. Stuttgart.
- Hornblower, S. (2003²). *A Commentary on Thucydides*, vol. 1, books I-III. Oxford: Clarendon Press.
- How, W. W., & Wells, J. (1975⁸). *A Commentary on Herodotus*, I-II. Oxford: Clarendon Press.
- Huxley, G. (1965). A War between Astyages and Alyattes. *GRBS 6*, 201-206. Durham.

- Ioseph. *Cont. Ap.* Iosephus, *Against Apion*. Trans. H. St. J. Thackeray (1976). Cambridge, Mass.-London: Loeb. *Flavii Iosephi opera*, vol. 5. Ed. B. Niese (1889). Berlin: Weidmann.
- Iust. Marcus Iulianus Iustinus, *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*. Trans. J. C. Yardley (1994). With introduction and explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA.
- Kent, R. G. (1953). *Old Persian*. New Haven: American Oriental Society.
- Klinkott, H. (2005). *Der Satrap ein Achaimenidischer Amtsträger und seine Handlungsspielräume*. Frankfurt: Verlag Antike.
- Kuhr, A. (1983). The Cyrus Cylinder and Achaemenid Imperial Policy. *JSOT* 25, 83-97. London, Thousand Oaks, CA and New Delhi.
- Kuhr, A. (2007a). The Persian Empire. Ed. G. Leick. *The Babylonian World*. 562-276. New York and London.
- Kuhr, A. (2007b). *The Persian Empire. A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*. Vol. II. London: Routledge: British Library Cataloguing.
- Kuhr, A. (2007c). Ancient Near Eastern History: The Case of Cyrus the Great of Persia. *Proceedings of the British Academy* 143, 107-127. Oxford: Oxford University Press for the British Academy.
- Kuhr, A. (2007d). *The Ancient Near East c. 3000–330 BC*, vol. I-II. London 1995. *Eski Çağ'da Yakındoğu MÖ. 3000-330*. Çev. D. Şendil. İstanbul 2007: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ksen. *Kyr.* Xenophon, *Cyropaedia*. Ed. E. C. Marchant (1970²). *Xenophontis opera omnia*, vol. 4. Oxford: Clarendon Press.
- JSOT Journal for the Study of the Old Testament.
- Lagdon, S. (1912). *Die Neubabylonischen Königsinschriften*. Leipzig: Vorderasiatische bibliothek. [4. Stück].
- Lapini, W. (1999). Talette e l'eclissi del 585 (11 A 5 DK). *ZPE*, 126, 115-116. Bonn.
- Lehman, -, Haupt, F. (1964). Satrap. *RE, II A/1*, col. 82-188. Stuttgart.
- Malal. chron. Malalas, *Chronographia*. Ed. L. Dindorf (1831). *Corpus Scriptorum Byzantinae Historiae*. Bonn.
- Mallowan, M. (1972). Cyrus the Great (558-529 B.C.). British Institute of Persian Studies. *Iran*, 10, 1-17. Oxford.
- Mela Pomponius Mela, *Pomponius Mela's Description of the World*. Trans. F. E. Romer (1998). Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Müller, D. (1997). *Topographischer Bildkommentar zu den Historien Herodots, I. Griechenland: Kleinasien und angrenzende Gebiete mit Südostthracien und Zypern*. II. Tübingen.
- Nicol. Nicolaus Damascenus, FGrHist *Die Fragmente der griechischen Historiker (Fragments of the Greek Historians)*, F. Jacoby. (Ed. E. J. Brill) Leiden 1958. *Fragmenta*. Ed. K. Müller (1841-1870: 348-464. *Frr.* 1-147). *FHG* III. Paris: Didot.
- Oates, J. (2006⁶). The fall of Assyria (635-609 B.C.). *CAH* III/2, 162-189. Cambridge, London.
- Olmstead, A. T. (1959). *History of the Persian Empire*. Chicago: The University of Chicago.
- Oxyrh. Pap. Oxyrhynchus Papyri* XIII. Edited with Trans. and Notes by B. P. Grenfell, & A. S. Hunt (1919). London.
- Parthen. *amat.* Parthenius, *Narrationes Amatoriae*. Ed. E. Martini (1902). *Parthenii Nicaeni quae supersunt* [Mythographi Graeci. I, suppl. Leipzig: Teubner]: 41-92.
- Paus. Pausanias, *Pausanian Description of Greece*. Trans. W. H. Jones I-V. (1918–1935). London, New York: Loeb.
- Pedley, J. G. (1972). *Ancient Literary sources on Sardis*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Pelling, C. (2006). Educating Croesus: Talking and Learning in Herodotus' Lydian Logos. *ClassAnt*, 25, 141-177. University of California Press.
- Petit, T. (1990). *Satrapes et satrapies dans l'empire achéménide de Cyrus le Grand à Xerxès Ier*. Paris: Les Belles Lettres.
- Philostr. *de Imag.* Flavius Philostratus "Yaşlı", *Imagines*. Trans. A. Fairbanks. Ed. J. Henderson (2000⁶).

- Cambridge, Mass.-London: Loeb.
- Phot. *Bib.* Photios, *Bibliotheka*. Ed. R. Henry (1971). Paris.
- Plut. *Alex.* (*Alexandrus*), *Artaks.* (= *Artakserkses*), *Sol.* (= *Solon*) Plutarkhos, *Plutarch's Lives*. Trans. B. Perrin I-XI (1959). London, New York: Loeb.
- Plut. *mor.* Plutarkhos, *Plutarch's Moralia*. Trans. F. C. Babbitt, & W. C. Helmbold I-XIV (1928–1967). London, New York: Loeb.
- Polyain. *strat.* Polyainos, *Strategemata*. Ed. E. Woelfflin, & J. Melber (1887 (repr. Stuttgart: 1970): 2-301, 305-425). Leipzig: Teubner.
- Polyb. Polybios, *The Histories*. Trans. W. R. Paton I-VI (1922). Cambridge, Mass.-London: Loeb.
- Pomp. Trog. *prolog.* Pompeius Trogus, *Prologues to the Philippic History of Trogus*. Trans. J. C. Yardley (1994). With introduction and explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA.
- Potts, D. T. (2004). *The Archaeology of Elam: Formation and Transformation of an Ancient Iranian state*. New York: Cambridge University Press.
- Pritchard, J. B. (1969²). *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*. New Jersey: Princeton University Press.
- RE Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertums-wissenschaft.
- Schol. Lucan. Lucianus *Scholia in Lucianum (scholia vetera et recentiora Arethae)*. Ed. H. Rabe (1906 (repr. Stuttgart: 1971): 1-285). Leipzig: Teubner.
- Schol. Plat. *Rep Scholia in Platonem, Respublica (scholia vetera)*. Ed. W. C. Greene (1938: 1 1-405, 407-413). *Scholia Platonica*. Haverford, Pennsylvania: American Philological Association.
- Schott, L (2005). *Historical Commentary on Herodotus Book 6*. Leiden, Boston: Mnemosyne.
- SEG Supplementum Epigraphicum Graecum.
- Sherk, R. K. (1969). *Roman Documents from the East*. Baltimore: University of California.
- Smith, S. (1924). *Babylonian Historical Texts*. London: Methuen & Co. Ltd.
- Spek, R. J. (1982). Did Cyrus the Great introduce a new policy towards subdued nations? *Persica*, 10, 278-283. Leiden: Nederlands Instituut voor het Nubije Osten.
- Strab. Strabon, *The Geography of Strabo*. Trans. H. L. Jones I-VIII (1917-1932). London, New York: Loeb.
- Steph. Byz. *Ethnika* Stephanos Byzantios, *Stephani Byzantii, Ethnikon*. Ed. A. Westermann (1839). Libsae.
- Stronach, D. (1997). Anshan and Parsa: early Achaemenid history, art and architecture on the Iranian Plateau. Ed. J. Curtis. *Mesopotamia and Iran in the Persian Period: Conquest and Imperialism, 539-331 BC.*, 35-53. London: British Museum.
- Suda Suda-Suidas, *Suidae Lexicon*. Ed. A. Adler I-IV (1928-1971). Leipzig: Teubner.
- Summers, G. D., Summers, M. E. F., Baturayoğlu, N., Harmansah, O., & McIntosh, E. R. (1996). The Kerkenes Dag Survey: An Interim Report. *AS*, 46, 201-234. London.
- Syll² Sylloge Inscriptionum Graecarum. Ed. W. Dittenberger. Leipzig.
- Tadmor, H (1965). The Inscriptions of Nabunaid: Historical Arrangement. Studies in Honor of Benno Landsberger on his Seventy-Fifth Birthday. *Assyriological Studies*, 16, 351-363. Chicago.
- Theon, *Theonis Smyrnaei philosophi Platonici expositio rerum mathematicarum ad legendum Platonem utilium*. Ed. E. Hiller (1878). Leipzig: Teubner.
- Theophr. *fr.* Theophrastus Philosophus, *Theophrasti Eresii opera, quae supersunt, omnia*. Ed. F. Wimmer 1866 (repr. Frankfurt am Main: Minerva, 1964): 364-410, 417-462. Paris: Didot.
- Thuk. Thukydides, *Peloponnes Savaşı*. Çev. T. Gökçöl (1976). İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- Tzet. *Chil.* Tzetzes, *Historiarum Variarum, Chiliades*. Ed. T. Kiessling (1826) Leipzig: Lipsiae.
- Val. Max. Valerius Maximus, *Factorum et dictorum memorabilium libri novem. Iulii paridis et Ianuari nepotiani epit. adiectatis*. Rec.: C. Halm (1865): Teubner.
- Waters, M. (2004). Cyrus and the Achaemenids. *Iran* 42, 91-102. London.
- West, S. (2003). Croesus' Second Reprieve and Other Tales of the Persian Court. *CQ* 53, 416-437. Oxford.
- Weippert, M. (2010). *Historischen Textbuch zum Alten Testament: Grundrisse zum Alten Testament*. Germany: Vandenhoeck, & Ruprecht.

- Wiesehöfer, J. (2003). *Antik Pers Tarihi*. Çev. M. A. İnci. İstanbul: Telos Yayıncılık.
- Young, T. C. (2006⁶). The early history of the Medes and the Persians and the Achaemenid empire to the death of Cambyses. *CAH, IV²*, 1-47. *The consolidation of the empire and its limits of growth under Darius and Xerxes. CAH IV²*, 47-79. Cambridge, London: Cambridge University Press.
- ZPE. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.
- Zonar. Zonaras, *Ioannis Zonarae epitome historiarum*, vol 3. Ed. L. Dindorf (1868). Leipzig: Teubner.